

СТАЛИЙ РОЗВИТОК АПК ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ЩАСТЯ

Ярмоленко Ю. О.,

*к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства та менеджменту
Академії праці, соціальних відносин і туризму,
м. Київ*

Визначено роль сталого розвитку агропромислового комплексу за сучасних тенденцій економічного розвитку. Розкрито основні тенденції розвитку теорії економіки щастя. Проведено взаємозалежність між економічними вигодами, економічним зростанням, добробутом населення та тривалістю життя. Проаналізовано неекономічні показники, що впливають на економіку.

Ключові слова: сталий розвиток, агропромисловий комплекс, економічне зростання, соціальна політика, економіка щастя.

Yarmolenko Iu. O.,

*PhD in Economics, Associate Professor of Business Economics and Management
Department of the Academy of Labor, Social Affairs and Tourism, Kyiv*

SUSTAINABLE AGRICULTURE DEVELOPMENT AS A COMPONENT OF DEVELOPMENT OF HAPPINESS ECONOMY

In the article the role of sustainable development of agriculture in the current trends of the economy. The basic trends of the economy theory of happiness. A relationship between economic benefits, economic growth, prosperity and population life expectancy. The study is an analysis of the non-economic indicators that affect the economy.

Key words: sustainable development, agriculture, economic growth, social policy, economics of happiness.

Необхідність сталого розвитку економіки України (невід'ємною частиною якої є агропромисловий комплекс) у фахівців не викликає сумнівів. Саме сталий розвиток агропромислового комплексу спроможний забезпечити розвиток економіки щастя. У першу чергу – шляхом розумного використання природних ресурсів для виробництва продуктів харчування, які є однією з головних складових підвищення якості життя, без чого неможлива економіка щастя.

Можливо, у часи, коли в Україні глибока економічна криза, що пов'язана з агресією Росії на сході України та політичною нестабільністю, говорити про створення економіки щастя передчасно, але, на нашу думку, саме стратегія, що орієнтуватиметься на побудову суспільства щасливих людей, сприятиме подоланню цієї кризи. Багато фахівців називають АПК локомотивом економіки України. І не дарма. На сьогодні цей сектор економіки забезпечує 15–20 % ВВП щорічно [5] та, незважаючи на кризові явища останніх років, генерує валютний виторг від експорту продукції сільськогосподарського виробництва, що в умовах значного боргового навантаження на національну економіку є джерелом покриття поточних зобов'язань. І головне – АПК забезпечує продовольчу безпеку країни, надаючи населенню якісну продукцію вітчизняного виробництва, що в підсумку сприяє підвищенню якості життя, а це, як уже було сказано, є важливою складовою економіки щастя.

Теоретико-методологічні засади сталого розвитку суспільства та економічного зростання було закладено у працях В. Вернадського, С. Подольського, Е. Денісона, Р. Солоу. Подальший розвиток вони одержали у працях Г. Дейлі – у напрямі економічної теорії сталого розвитку, Х. Хотелінга та Л. Гурвіца – в оцінюванні впливу на соціально-економічний розвиток екологічних факторів та розвитку теорії економічного механізму.

Вагомий внесок у розвиток теоретичних, методологічних та науково-практичних основ із проблем сталого розвитку економіки зробили: А. Третяк, М. Хвесик, Є. Хлобистов (забезпечення раціонального землекористування); І. Бистряков, О. Веклич, Л. Мельник, А. Чухно (розвиток основ екологічної економіки та екологічного регулювання); О. Бородіна, І. Гончаренко, О. Гудзинський, О. Єрмаков, А. Малиновський, Л. Мармуль, І. Прокопа, В. Юрчишин (соціально-економічний розвиток сільських територій).

Питання побудови суспільства, у якому людина буде щасливою (інші вчені називають це суспільство суспільством загального добробуту, або економіки щастя), завжди займали уми мислителів і вчених різних країн та наукових напрямів: філософії, психології, соціології, економіки. Ще з часів Арістотеля вчені шукали шляхи побудови такого суспільства. Вагомий внесок у побудову щасливого суспільства зробили такі вчені, як А. Сміт, Ж. Сисмонді, Дж. С. Мілль, А. Маршалл, М. Портер, Н. Кондратьєв, А. Канеман, Д. Сакс, С. Гуриєв, А. Бакуменко, Н. Кучер, В. Давиденко, П. Юрченко. На жаль, сьогодні в Україні в наукових дослідженнях цим питанням майже не приділяється уваги.

Метою написання статті є дослідження ключових аспектів концепції сталого розвитку, визначення ролі аграрного виробництва як складової розвитку економіки щастя.

Сталий розвиток АПК потребує державної підтримки. А сьогодні в Україні фіксований сільськогосподарський податок збільшено у 21 раз; обмежено доступ до кредитних ресурсів, а відсоткова ставка перевищує 30 % річних [5]; відсутня компенсація за кредитами цього сектора економіки, не передбачено також підтримку племінного стада і відсутні прямі дотації. Для порівняння, загальний обсяг підтримки аграрного сектора у країнах Європейського Союзу у 2013–2014 рр. становив близько 60 млрд євро щорічно, а це майже 526 євро/га (або 20 % від валової продукції АПК). В Україні цей показник складає 20–30 євро/га. В Японії 50 % валової сільськогосподарської продукції компенсується державою за рахунок різних програм державної підтримки, у Турції – 28, Канаді – 18, США – 7 %. Вартість грошей для сільськогосподарських товаровиробників складає у США – 2 %, Європі – 5–7 %, а в Росії діяла програма компенсації на загальну суму 1,6 млрд доларів у 2015 р. [1].

За розрахунками фахівців, відміна спеціального оподаткування ПДВ для сільськогосподарських товаровиробників з 1 січня 2016 р. могла призвести до системної кризи вітчизняного АПК, що спровокувало б негативні соціально-економічні наслідки, а саме: сільськогосподарські товаровиробники втратили б більш ніж 19 млрд грн обігових коштів для фінансування поточної діяльності й розвитку, відбулося б різке скорочення обсягів сільськогосподарського виробництва, перш за все тваринництва – на 25–30 %, що, у свою чергу, призвело б до закриття значної кількості підприємств і скорочення робочих місць – до 60–100 тис. людей, зменшення фонду заробітної плати більш ніж на 1,3 млрд грн. Національна економіка втратила б експортний виторг від реалізації продукції АПК, за різними розрахунками, в обсязі 1,5–2 млрд доларів щорічно, а це збільшило б дефіцит торговельного балансу та посилило б тиск на курс національної валюти [1].

Усе вищенаведене ніяким чином не буде сприяти ні сталому розвитку АПК, ні сталому розвитку країни, тим паче – підвищенню якості життя населення. Як довідка: за даними Державної служби статистики України, у структурі споживання населення в 2014 р. продовольчі товари склали 85,6 %, з них за всіма видами м'ясних виробів – більш ніж 90 % [5].

Економіка щастя – це новий напрям в економічній теорії, який виник у останні десятиліття у зв'язку з різкою критикою ВВП і суміжних з ним показників. У межах цього напрямку було створено і створюються надалі альтернативні показники, що дозволяють визначити розвиток нації з різних сторін. Одним із недоліків економіки щастя є невизначеність методу кількісного вимірювання, а також проблема зведення суб'єктивних оцінок до загальної форми.

Сьогодні індикатором економічного добробуту будь-якої країни є ВВП на душу населення. Але в останні десятиліття відбулися зміни в розумінні поняття добробуту. На сьогодні багато вчених дійшли висновку, що добробут нації визначається не лише економічним достатком, а й іншими факторами, а саме: щастя, задоволення життям, толерантність у тій або іншій країні, свобода вибору і дій, рівень релігійності, патріотизму і демократизації суспільства.

У наш час вчені усвідомлюють необхідність визначення зав'язків та залежностей між об'єктивним показником добробуту населення (ВВП на душу населення) і суб'єктивними оцінками населення. Урахування суб'єктивних показників необхідне, бо надає можливість вибрати правильний напрям економічної і соціальної політики.

Дослідження вчених показали, що протягом багатьох років рівень щастя залишався стабільним у всіх країнах, тобто ні позитивні зміни, такі як життєвий успіх або зростання доходу, ні негаразди не здійснювали великого впливу на загальний рівень щастя. Рівень добробуту відхилявся відносно свого базового значення. Відносно нації можна сказати так: при загальному економічному зростанні позитивні й негативні зміни в житті кожної людини взаємно врівноважуються, не створюючи змін у загальному рівні щастя в країні. На думку вчених раннього періоду розвитку теорії економіки щастя, середній рівень "щастя" буде постійним до тих пір, поки в суспільстві спостерігатиметься диференціація доходів. При цьому абсолютний рівень доходів у країні може бути різним. Цю закономірність встановив Р. Істерлін у 1970-х рр., коли проводив експеримент, у якому опитував людей з приводу визначення ними свого рівня "щастя". Виявилось, що рівень багатства країни не впливає на долю людей, котрі вважали себе щасливими. Це спостереження отримало назву "парадокс Істерліна", яке згодом стало темою для обговорення в різних соціальних науках, у результаті чого виник новий напрям в економічній теорії – "економіка щастя". Р. Істерлін довів, що рівень щастя постійний і абсолютно не залежить від доходу. Свої докази він будував на таких теоріях, як "setpoint theory" у психології, згідно з якою існує така точка, від якої суб'єктивний добробут відхиляється, але повертається до неї, тому що генетика і темперамент, який закладено в людину, здійснюють спротив впливу соціально-економічної політики та впливу з боку соціуму.

Пізніші дослідження, що їх провели такі вчені, як Фуджіта і Дінер, довели, що рівень щастя змінюється з часом для окремих груп людей. Дослідивши дані за 17 років у Німеччині, вони дійшли висновку, що рівень задоволеності життям для 24 % опитаних значно відрізняється, коли порівнювали перші й останні п'ять років дослідження. Аналогічно Лукас, Кларк Джорджеліс і Дінер виявили, що попри те, що в середньому рівень задоволеності життям дослідженої групи людей повертається до базового рівня, існує значна кількість людей, для яких характерним є стійке відхилення від базового рівня. Але крос-секційні порівняння націй вченого Інґліхарта свідчать про існування змін у рівні щастя в більшості країн, а також демонструють зв'язок рівня щастя з темпами економічного розвитку.

Вважається, що економічний розвиток створює перехід у суспільстві від максимізації економічного зростання до максимізації суб'єктивного добробуту, від суспільства дефіциту до суспільства безпеки, що забезпечує різке збільшення суб'єктивного добробуту. Але існує поріг, за якого економічне зростання не дає значного збільшення рівня суб'єктивного добробуту. Це пояснюється тим, що на цьому рівні голод не є більше реальною проблемою для більшості людей. І в такому суспільстві з'являється значна кількість постматеріалістів, для яких економічні вигоди більше не забезпечують збільшення суб'єктивного добробуту. При низькому рівні економічного розвитку навіть невеликі економічні вигоди дадуть високий рівень суб'єктивного добробуту і збільшать тривалість життя. Для кожної людини пріоритетом буде максимізація економічних вигід, а для суспільства в цілому – економічне зростання. Ця стратегія є достатньо ефективною для забезпечення зростання добробуту. Але процес відбувається до того моменту, поки

суспільство не досягає визначеного порогу розвитку. Людина досягає точки, з якої подальше економічне зростання приносить лише мінімальне збільшення рівня тривалості життя і рівня суб'єктивного добробуту. І з цього моменту неекономічні аспекти життя стають все більш значущими, що визначають, як довго і наскільки добре живуть люди. Саме після досягнення цієї порогової точки раціональним є акцентування всіх зусиль на підвищення якості життя населення, а не на прагненні до економічного зростання. Для досягнення цього необхідні значні зміни на індивідуальному рівні, пов'язані зі зміною цінностей, переорієнтація уваги з економічної і фізичної безпеки на цінності самовираження, що виносить на перший план участь у суспільному житті, свободу вираження думок і якість життя. В умовах дефіциту люди зосереджені на виживанні. Їм у першу чергу необхідно турбуватися про економічну і фізичну безпеку. Економічний розвиток забезпечує почуття суспільної екзистенціальної безпеки, що приводить до зміни цінностей з виживання на цінності самовираження і вільного вибору, які стають прямим способом максимізації щастя і задоволення життям. Головною тенденцією цієї зміни в життєвих стратегіях є зменшення ролі зовнішніх авторитетів і максимізація індивідуальної автономії.

Королівство Бутан стало світовим першопроходцем в абсолютно новій галузі досліджень – “економіці щастя”. Це поняття прем'єр-міністр Бутана Джігме Тінлей роз'яснює так: “Економічне зростання помилково розглядається як індикатор збільшення добробуту. Чим більше ми вирубуємо ліс і винищуємо популяцію риб, тим більше зростає ВВП. Іноді злочини й війни змушують його зростати, оскільки на них витрачається велика кількість грошей” [4]. Він вважає, що родині для щастя потрібен хороший дім, достатня кількість землі (коли родина займається фермерством) і технічні засоби, що дозволяють витратити на сільське господарство менше фізичної енергії. Його точка зору збігається з точкою зору авторитетних західних вчених. Наприклад, у Доповіді про світове щастя, яка була опублікована до форуму групою вчених під керівництвом Джеффри Сакса з Колумбійського університету, говориться про те, що зростання грошового добробуту населення США з середини минулого століття втричі не привело до зростання задоволення життям. Зростання добробуту було перекрито збитками, завданими навколишньому середовищу, нерівністю, зниженням довіри до уряду. На думку Джеффри Сакса, урядам необхідно подумати про фактори, що роблять людей щасливими, тобто про якість природного і соціального середовища [3].

Королівство Бутан вже це зробило. Це королівство в офіційній статистиці використовує замість ВВП показник ВНЩ – валове національне щастя. Це дозволило уряду створити нову систему відліку добробуту, що базується на чесній торгівлі, природному і соціальному капіталі. Сьогодні королівство Бутан визнано однією з передових країн світу у боротьбі з корупцією та за публікацією в Інтернеті електронних декларацій про доходи чиновників. Крім того, Бутан – одна з найбільш “екологічних країн планети”. Тут повністю заборонено паління.

В царині економіки перехід на ВНЩ відбився на оподаткуванні: при середніх доходах місцевого населення на рівні 110 доларів на місяць податки сплачують тільки ті, чий доходи перевищують 2000 доларів на рік.

У 2006 р. соціальний психолог Адріан Уайт із Великобританії, якій побудував перший глобальний рейтинг щастя, назвав королівство Бутан найщасливішою країною в Азії та восьмою країною в світі за “індексом щастя”. А самими щасливими у світі, за дослідженнями Уайта, у цей період були данці.

За підсумками 2011 р., Данія теж очолює рейтинг самих щасливих людей. Цей рейтинг – щорічний Well-being-індекс – складає Gallup. У ньому ранжирувано 146 країн залежно від того, наскільки населення задоволене життям. Методологію цього дослідження розробив психолог і соціолог, нобелівський лауреат Даніель Канеман (Прінстонський університет). У кожній країні Gallup опитав 1 тис. людей старше 15 років. Вони оцінювали свою задоволеність нинішнім і очікуваним життям (через п'ять років)

за 10-бальною шкалою. За результатами дослідження Gallup поділів респондентів на категорії: “успішні” (задоволені життям), “ті, що борються” (середній рівень задоволення), “ті, що страждають” (незадоволені життям). За проведеними дослідженнями, щасливою є більшість населення тільки в 17 країнах світу. Сама нещасна країна – Камбоджа. Там тільки 2 % успішних людей, а тих, хто страждає, – 26 %. Також нещасні люди в Лаосі, Афганістані, Непалі, Таджикистані. Там щасливими є тільки 5 % населення. У Росії частка успішних людей складає 22 %. Це середній рівень задоволення життям. У 87 країнах (більшість із них – африканські країни) люди незадоволені життям. А у 28 країнах задоволених життям не більше 10 %. На жаль, до цього дослідження не потрапила Україна [4]. А за даними 2014 і 2015 рр. у рейтингу найбільше щасливих людей Україна посідала, відповідно, 111-те і 123-тє місце.

Сьогодні все більше економістів і психологів знаходять у показнику валового національного щастя розвитку країни немалий ценз, тому що ВВП не враховує багато цінностей, що виробляються в країні, або, навпаки, що втрачаються нею. Це, наприклад, робота волонтерів, яка не оплачується, вартість здоров’я, яке люди накопичують під час відпочинку, економічні втрати, що пов’язані з деградацією навколишнього середовища. Щаслива, задоволена життям людина і працює краще нещасливої. Отже, неекономічні показники дуже впливають на економіку. Але ж не можна принижувати значення економічного прогресу, тому що коли люди голодні, не мають самого необхідного, наприклад чистої води, якісного харчування, охорони здоров’я й освіти, і коли відсутня повна зайнятість, вони страждають. Економічний розвиток, який знижує рівень бідності, є життєве важливим кроком у розвитку економіки щастя.

Тож, економіку щастя можна побудувати шляхом збалансованого підходу до життя як індивідуумів, так і суспільства. Як індивідууми ми не є задоволеними життям, коли не маємо основних матеріальних потреб, але ми також незадоволені життям, коли гонитва за високими доходами витісняє нашу увагу до родини, друзів, вміння співчувати та порушує наш внутрішній спокій. Усього цього як раз і можна досягти через сталий розвиток економіки, невід’ємною частиною якої є аграрний сектор економіки.

Список використаних джерел

1. www.marketing-ua.com/articles.php?Article=4570.
2. www.postnauka.ru/lechturns/14584.
3. www.cnr.com.ua/?aid=121402&_id=5.
4. www.fakel-portos.ru/vseobuch/.
5. www.go.mail.ru/sefrch?fr2=amigo&frquery&g=Укрдержкомстат&gr=820307.

Надійшла до редколегії 04.05.2016 р.

УДК 354:342.31

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ

Зюзь Д. В.,

*слухач факультету підготовки магістрів державного управління ХарPI НАДУ,
м. Харків*

Розглянуто моделі корпоративного управління зарубіжних держав, здійснено аналіз чинної системи управління державними підприємствами України, розроблено комбіновану модель корпоративного управління державними підприємствами.

Ключові слова: державні підприємства, модель корпоративного управління, міністерства, контроль і нагляд, прозорість, ефективність управління об’єктами державної власності, подолання корупції.

© Зюзь Д. В., 2016